ئابدۇللا قادىرى (ئۆزبېكىستان)

مېھرابتىن چايان

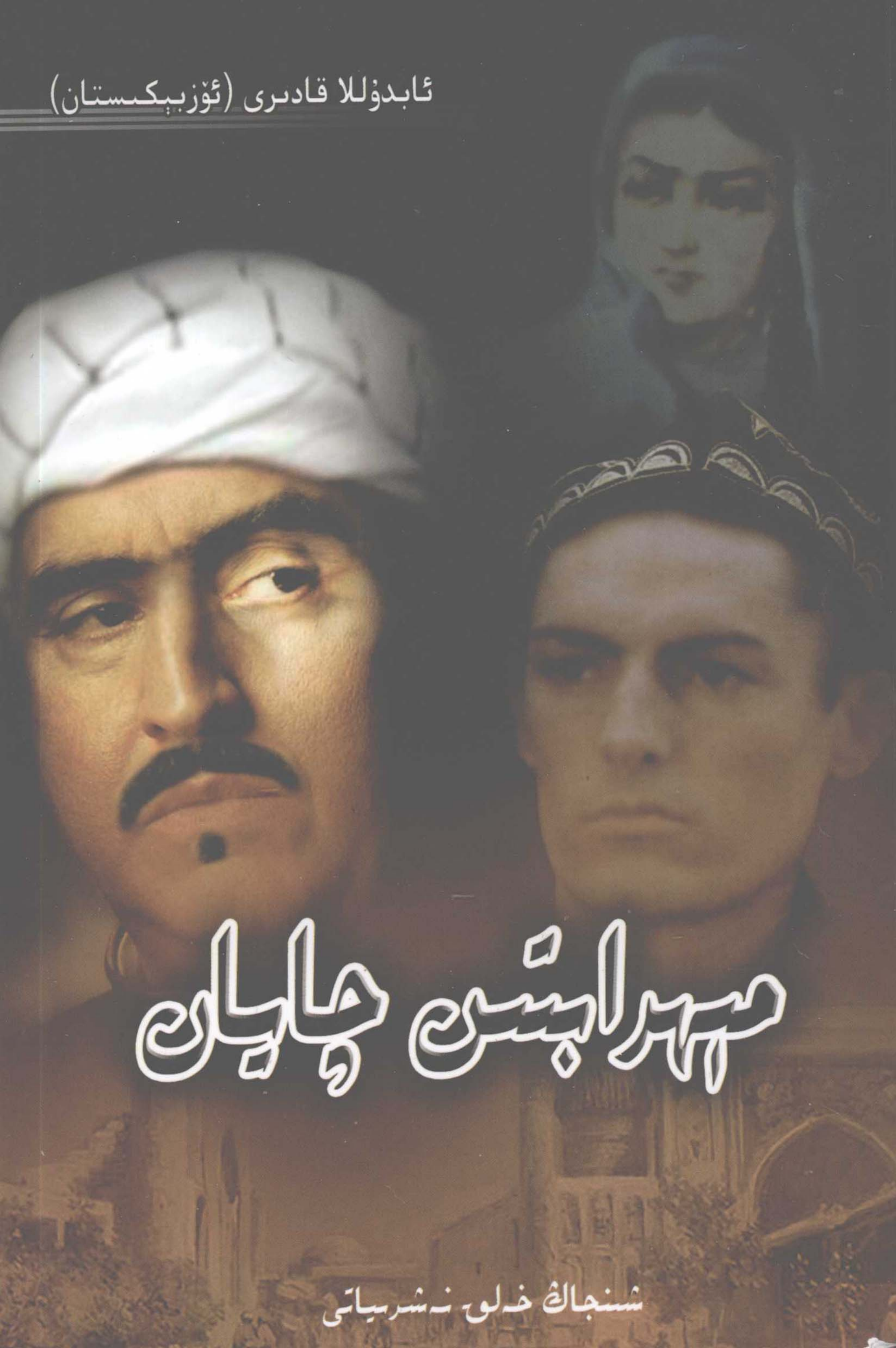

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئابدۇللا قادىرى (ئۆزبېكىستان)

مېھرابتىن چايان

(رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

神坛出蝎：维吾尔文/（苏）阿·卡得里著．—乌鲁木齐：新疆人民出版社，1983．3（2007．11 重印）
ISBN 978—7—228—02666—1

Ⅰ．神… Ⅱ．卡… Ⅲ．长篇小说—苏联—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ．I512.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2007）第 163699 号

责任编辑	艾合买提·伊明
责任校对	塞乃木，扎米拉
封面设计	米扎提
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	(0991)2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆金版印务有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	11
版　　次	1983 年 3 月第 1 版
印　　次	2007 年 11 月第 2 次印刷
印　　数	1—5000 册
书　　号	ISBN 978—7—228—02666—1
定　　价	22.00 元

بۇ كىتاب سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى تاشكەنت شەرق ھەقىقىتى نەشرىياتىنىڭ 1960 ـ يىلدىكى ئۇيغۇرچە نەشرىگە ئاساسەن نەشر قىلىندى ، بەزى ئاتالغۇلىرى ۋە ئايرىم جايلىرى ئۆزگەرتىلدى .

本书根据前苏联塔什干东方真理出版社 1960 年维文版出版，仅在借词和个别地方作了改动。

مېھرابتىن چايان (رومان)

ئاپتورى : ئابدۇللا قادىرى (ئۆزبېكىستان)
مەسئۇل مۇھەررىرى : ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى : سەنەم ، زەمىرە
مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى : مىرزات ئابدۇللا تاجى
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون : 0991—2827472
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى : 830001
باسقۇچى : شىنجاڭ جىنبەن مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 11
نەشرى : 1983 ـ يىلى 3 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى : 2007 ـ يىلى 11 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1—5000
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—02666—1
باھاسى : 22.00 يۈەن

ئەگەر پەرھاتنىڭ شىرىن، بولسا مەجنۇننىڭ لەيلاسى،
نىسىپ بوپتۇ ماڭا، گۇلشەن ئارا گۇللەرنىڭ رەناسى.
(مىرزا)

ئەگەر ئار قىلسا لەيلى ھەقلىقتۇر، قەيسنىڭ جۇنۇنىدىن،
نە بەخت رەنا، خىرىدارىڭ تەلەپ ئەھلىنىڭ مىرزاسى.
(رەنا)

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

روماننىڭ ماۋزۇسى توغرىسىدا

تۈركىستان فېئوداللىرىنىڭ ئاخىرقى ۋەكىلى بولغان خۇدايارخاننىڭ ئۆز خاھىشى يولىدا دېھقانلار ئاممىسى ۋە ئۇششاق ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلار سىنىپىنى قۇربان قىلىشى ، مەملىكەت خوتۇن ـ قىزلىرىنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىشى ، بۇنىڭغا قارشى چىققۇچىلارغا ، مەيلى ئۇ كىم بولمىسۇن ، رەھىمسىزلىك بىلەن جازا بېرىشى — روماننىڭ ماۋزۇسىدۇر . خۇدايارخاننىڭ بۇ يولدىكى بىرىنچى يۆلەنچۈكى بولغان ئۆلىمالار ، ئۇلارنىڭ ئىچكى ـ تاشقى ئەھۋالى ، ئەخلاقى ، مەدرىسە ۋە ئائىلە ھاياتى ، ئۆلىمالاردا ئىنسانىي ھېسنىڭ تۆگىگەنلىكى ۋە قالغىنى بولسىمۇ ئىپلاسلىقنىڭ پەردىسى ئاستىدا سېزىلمەسلىك دەرىجىگە يەتكەنلىكى مۇندەرىجە — مەزمۇن سىغدۇرۇشچە بايان قىلىنىدۇ . بۇلار روماننىڭ سەلبىي قەھرىمانلىرى .

ئىككىنچى تەرەپتە — مەزكۇر قارا كۈچلەرگە قارشى «تۆۋەن» سىنىپ — كەمبەغەللەر ؛ ئۇلارنىڭ خانلىق تۈزۈلمىگە ، قارا كۈچ — ئۆلىما ئەلەيھىگە قارشى چىقىشى ، ئەمگەكچى كەمبەغەللەرنىڭ ئەخلاقى ، خۇلقى ، ئائىلىسى ، تۇرمۇشى ۋە بىر ـ بىرىگە ئالاقىسى ، سەمىمىيىتى .

ئەلۋەتتە ، مەن بۇ كېيىنكى ئىجابىي قەھرىمانلارنى ئۆزبېك تارىخىنىڭ ھەجمى كۆتۈرۈشىچە ، ئۆز ھالىچە ئىپلىشقا تىرىشتىم . ئۇلارنىڭ خان ۋە ئۆلىمالارغا قارشى ئىسيانى تەبىئىي — شېئىردۇر . چۈنكى ، بۇنىڭدىن ئارتۇقى ساختا بولغاننىڭ ئۈستىگە

كىتابىنىڭ قەدرىنىمۇ چۈشۈرۈۋېتەتتى . شۇ ئىككى سىنىپ كۈرىشىنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق خان ھەرىمى ، خوتۇنلىرى ، قىرىق قىزلار ، تارىخىي ۋە ئېتنوگرافىيىلىك لەۋھىلەر ، ئۆزبېك ھاياتى ، قىزىقچىلىقى ، تەنقىدچىلىكى ، ئۆزبېك خوتۇن - قىزلىرى ئارىسىدىكى ئىستىبدات ، شائىرلار ، چاقچاقچىلىق ۋە باشقا يەنە نۇرغۇن نۇقتىلار ماۋزۇ ئىچىگە ئېلىندى .

روماندا يەنە بۇنىڭدىن باشقا بىرقانچە جەھەتلەر بار ، ئۇلارنى بۇ يەردە ساناپ ئولتۇرۇش ھاجەت ئەمەس ، ئۇلار ھۆرمەتلىك ئوقۇغۇچىنىڭ نەزىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالماس .

ئابدۇللا قادىرى (جۇلقۇنباي)

تاشكەنت ، 1928 - يىلى 5 - فېۋرال .

مۇندەرىجە

رومانىنىڭ ماۋزۇسى توغرىسىدا 1
1 . رەنانىڭ ئىگىسى 1
2 . ئەمىر ئۆمەرخانىنىڭ كېنىزىكى 3
3 . مەخسۇمنىڭ ئۆيلىنىشى ۋە مەكتەپدارلىقى 7
4 . مەخسۇمنىڭ بەزى خىسلەتلىرى 10
5 . ئائىلە ۋە كىشىلەر بىلەن مۇئامىلە 12
6 . نىگار خانىم 15
7 . رەنا 18
8 . بىر ئوردىلىق 22
9 . قېيىداش ۋە ئويۇن 28
10 . خەيرخاھ بىر ئادەم 33
11 . مەخسۇمنىڭ تەھدىتى 38
12 . بەخمەلباپ مەھەللىسىدە كەمبەغەل بىر ئائىلە 46
13 . بۇ ئوماق قىزنى تونۇمسەن 49
14 . ھەقىقىي دوست 54
15 . مەخسۇمنىڭ بەختى 59
16 . خانىنىڭ ئىلتىپاتى 65
17 . ئەنۋەرنىڭ ئەندىشىسى 68
18 . مەسچىت ئالدىدىكى جېدەل 73

19 . ئىپلاس بىر ئۆتمۈش 80
20 . ھوشيارلىق 83
21 . يارلىق بېرىش مۇراسىمى 88
22 . ئەدرەس تون ۋە ئىسسىق نان «پاجىئەسى» 96
23 . كىتاب سۆزى 102
24 . شائىرنىڭ سىرى 109
25 . ھايات شامى 116
26 . نېمىشقا يەرگە قارايسەن، رەنا 125
27 . زۇلۇم ئوچىقى 131
28 . ھەرەم 135
29 . ئاغىچا ئايىم 142
30 . خانىم ئايىملار 149
31 . قىرىق قىزلار 153
32 . نازىك 160
33 . يېڭى «ھۈنەر» 168
34 . خەيرۇلئۇمۇرى ئەۋسەتۇھا 176
35 . خان كۆڭۈل ئاچماقچى 186
36 . قىزىقچىلار 191
37 . بىرلىشىش 199
38 . غېرىب كۆڭلى 204
39 . بىشۈي، ئېيى خىرەدمەند 208
40 . ئالداش ئۈچۈن بالا ياخشى 214
41 . تېيىنىگىز ئۆپراپ كەتكەن ئەمەسمۇ 218
42 . قۇۋ ئادەم ئىكەن 224

43 . چولاق قۇش 231
44 . قاپ يوقاتتىڭىزمۇ 238
45 . پاتىھە — مۆھرى خۇدادۇر 244
46 . يىگىت 249
47 . ئوچۇق خەت 257
48 . توي ھارپىسىدا 263
49 . مەخپىي خەت 268
50 . مەشۇقە سولاقخانىسى 274
51 . جەسۇر قىز 279
52 . دوستلۇق «كارامىتى» 284
53 . چاياننىڭ نامايىشى 293
54 . ئىككى خىل ساداقەت 300
55 . گۆرۈ 309
56 . خوش ئەمدى ، رەنا 317
57 . قورقۇنچلۇق بىر جاسارەت 324
مىرزا ئەنۋەرنىڭ كېيىنكى ھاياتى توغرىسىدا 337
بەزى ئىزاھلارنىڭ تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلۈشى 340

1 . رەنانىڭ ئىگىسى

سالىھ مەخسۇم بۈگۈن ئادەتتىن تاشقىرى سېخىيلىشىپ كەتتى ، مەسچىتتىن چىقىپ ئۇدۇل قاساپنىڭ ئالدىغا باردى ؛ بىر تەڭگىلىك گۆش ، سەككىز پۇللۇق پىياز ئېلىپ ھويلىسىغا كەلدى ، مەكتەپتە ھۆسنخەت مەشىق قىلىپ ئولتۇرغان بالىلارنىڭ ئىچىدىن ئىككىسىنى گۇللۇكنى سۇپۇرۇپ ، سۇ سېپىشكە بۇيرۇدى ۋە ئۆزى گۆشنى كۆتۈرۈپ ئىچكىرىگە كىردى .

نىگار ئايىم ھازىرلا قىزلارنى ئازاد قويۇۋېتىپ ، ئېمىدىغان بالىسىنى باغرىغا ئالغانىدى . رەنا ھويلىدا ئىككى ئۇكىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ ، ئۇلارنىڭ لاي ئويۇنىغا بېشچە كىرىپ يەر سۇپۇرۇۋاتقان چاچ ئۆرۈملىرىنىڭ توپىغا مىلەنگىنىدىن خەۋەرسىز ئىدى .

گۆش كۆتۈرۈپ يۆلەكتىن كىرگەن سالىھ مەخسۇمنىڭ كۆزى رەنانىڭ ئاشۇ ھالىغا چۈشتى .

— بەللى ، رەنا ، مانا ساراڭلىق ! — دېدى مەخسۇم ، — ئىسست ساڭا ئەتلەس كۆڭلەك ، ساڭا ماتادىن باشقىسى ئەلۋەتتە زايە كېتىدۇ !

رەنا ئورنىدىن تۇردى ، دادىسىدىن ئىزا تارتىپ لاي قوللىرىنى كەينىگە يوشۇردى .

— سەت ئەمەسمۇ ! قولۇڭنى يۇ ! ئۇكىلىرىڭنى بالا دېسەم ، سەن ئۇلاردىنمۇ ئېشىپ چۈشۈپسەن !

رەنا يۈگۈرۈپ ئېرىققا كەتتى ، نىگار ئايىم ئولتۇرغان يېرىدىن :

— رەناغا ئەقىل كىرمىدى ، — دەپ كۇلۇپ قويدى .

سالىھ مەخسۇم تېخىچىلا رەنادىن كايىپ كېلىۋاتاتتى :

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

— ئىشلىك بولمىسا ، كىتاب ئوقۇ ، ھۆسنخەت ئۆگەن ، سەن كۇلالچىنىڭ قىزى ئەمەسقۇ …

سالىھ مەخسۇم گۆشنى نىگار ئايىمنىڭ يېنىغا قويۇپ ، ئۆزى پەلەمپەي بىلەن ئايۋانغا چىقتى .

مەخسۇمنىڭ رەنانى تەگىشى نىگار ئايىمنى ئانچە ئۆزىگە تارتمىدى . ئەمما ، ھازىر ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەلگەن مەسىلە ئېرىنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى مەردلىشىپ كەتكەنلىكى ئىدى . توغرا ، نىگار ئايىمنىڭ ئاشخانىسىغا چارەكلەپ گۆشلەر كېلىپ تۇرىدۇ ، لېكىن ئېرى تەرىپىدىن ئەمەس ! سالىھ مەخسۇمنىڭ سېخىيلىقى تولىراق يىگىرمە تىيىنلىق گۆشتىن نېرىغا ئۆتمەيتتى ، شۇنىڭدىمۇ بالىلاردىن جىقراق «ئازادلىق» كېلىپ قالسا ياكى پەيشەنبىلىك كۇتكەندىن ئوشۇقراق چۇشسە !

شۇنىڭ ئۇچۇن نىگار ئايىم بۇ سېخىيلىقنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى :

— گۆشنى جىقراق ئاپسىزغۇ ؟… ئەنۋەر بۇيرۇغانمىدى ؟ — دەپ سورىدى .

— ياق ! — دېدى مەخسۇم سەللىسىنى قوزۇققا ئىلىۋېتىپ ، — بىر مانتا قىلايلى دېدىم ، مانتا يېمىگىنىمىزگە كۆپ بولدى ، ۋاللاھۇ ئەلەم…

رەنا يۈيۈنۈپ كەلدى ، دادىسىغا ئىزا تارتىش ئارىلاش بىر قارىۋالدى ـ دە ، نىگار ئايىمنىڭ يېنىغا ئولتۇردى ۋە ئانىسىنىڭ باغرىدا ئېمىپ ياتقان بوۋاقنىڭ كىچىككىنە بۇدرۇق قوللىرىنى سۆيۈپ قويدى .

سالىھ مەخسۇم يېشىنىپ كېلىپ ، ئانا ـ بالىنىڭ ئۇستىدە توختىدى .

— سەن ئەمدى كىچىك ئەمەس ، قىزىم رەنا ، — دېدى مەخسۇم نەسىھەت قىلىپ ، — شۇ ئۇكىلىرىڭ بىلەن قىلىپ ئولتۇرغان ئىشىڭنى كىشى كۆرسە ، نېمە دەيدۇ ؟ ئىنشائاللا ، ئۆي تۇتقۇدەك بولۇپ قالدىڭ… ئەمدى تاش ـ تارازىنىمۇ شۇنىڭغا قاراپ قويۇشۇڭ كېرەك ، قىزىم !

رەنا قىزىرىپ ئانىسىغا قارىدى ، يەنە بۆدرۈق قولنى سۆيۈش بىلەن مەشغۇل بولدى .

— رەنانى ئىگىسىگە تاپشۇرمىغىنىڭىزچە ، — دېدى نىگار ئايىم ، — بېسىلمايدىغان ئوخشايدۇ !

بۇ سۆزدىن رەنا ئىزا تارتىپ ، بېشىنى بوۋاقنىڭ باغرىغا تىقىۋالدى . سالىھ مەخسۇم كۈلۈمسىرىگەن بويى مېڭىپ دالانغا باردى ۋە پۈتنى كەشىگە ئۇزاتتى :

— تۇر ، ياتما ، رەنا ! — دېدى دالاندىن ، — گۆشنى ئاناڭغا توغراپ بەر ، پىيازنى ئاقلا ! ئەنۋەر ئاكاڭمۇ كېلىپ قالار ، غىزا نامازدىگەرگە تەييار بولسۇن !

رەنا دادىسى ئۇزاقلاشقاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈردى ، ئانىسىغا قېيداش ئارىلاش كۈلۈپ قارىدى . ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن ئانىسىنىڭ بايىقى سۆزىگە نارازىلىق ئەمەس ، بەلكى خۇشاللىق چىقىپ تۇراتتى .

ھەقىقەتتىمۇ ئەر بىلەن خوتۇن ئارىسىدا ئۆتكەن ئىككى ئېغىز سۆز شۇ ئائىلە گۈلشىنىدە ئۆسكەن رەنانىڭ ئىستىقبالىنى ئوچۇق بەلگىلەيتتى . نىگار ئايىم : «رەنانى ئىگىسىگە تاپشۇرمىغىنىڭىزچە… » دەپ ، گەرچە بىر ئاز قوپاللىراق تەبىر بىلەن بولسىمۇ «رەنانىڭ ئىگىسى » بارلىقىنى سۆزلىگەندى ، رەنا بولسا «ئىگىسى » نىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلگەنلىكى ۋە ئۇنى قانات قېقىپ قارشى ئالىدىغانلىقى ئۈچۈن جادۇ كۆزىدە نارازىلىق ئەمەس ، خۇشاللىق مەنىلىرىنى ئويىنىتاتتى .

دادىسىنىڭ : «ئەنۋەر ئاكاڭمۇ كېلىپ قالار ، غىزا نامازدىگەرگە تەييار بولسۇن ! » دېگەن جۈملىسى رەناغا تېخىمۇ ئوچۇق ، تېخىمۇ روشەن بەلگە بەرگەندى…

2 . ئەمىر ئۆمەرخاننىڭ كېنىزىكى

سالىھ مەخسۇم ھىجرىيىنىڭ 1230 — 1290 ـ يىللىرىدا «خوقەندى پىردەۋس مانەند» تە ياشىغان بىر ئوقۇتقۇچى ۋە ئىمام ،

ئۆز زامانىسىنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا «مەكتەپدار داموللا» دۇر . سالىھ مەخسۇم سىنىپىي جەھەتتىن ئۆلىما ئائىلىسىگە مەنسۇپ بولۇپ ، بوۋىسى ئالىمخان ۋە ئۆمەرخان دەۋرلىرىدە مۇپتىلىق ، قازىلىق مەنسەپلىرىدە خىزمەت قىلغان ، ئاتىسى بولسا قوقاننىڭ مەدەلى (مۇھەممەت ئەلى) خان مەدرىسىسىدە بىرنەچچە يىللار مۇدەررىس بولغان . قىسقىسى ، مەخسۇمنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى خانلارنىڭ قېشىدا ئاتاقلىق ۋە خەلق نەزىرىدە «شەرەپلىك ۋە مۆھتەرەم» مەۋقەنى تۇتۇپ كېلىشكەن . لېكىن بۇ ئاتاقلىق خانىدانلىق بىزنىڭ مەخسۇمغىچە يېتىپ كېلەلمەستىن ، مەدەلى خاننىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى بىلەن بىللە كېسىلىپ قالغان ؛ بۇنىڭ ماجىراسى بولسا تۆۋەندىكىچە :

تۈركىستان خانلىقىنىڭ تارىخىدىن خەۋەردار كىشىلەرگە مەلۇمدۇركى ، ئەمىر ئۆمەرخان ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئۆز سارىيىدىكى ياش كېنىزەكلىرىدىن بىرىگە مۇھەببەت قويىدۇ . كېنىزەك بالاغەتكە يەتمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى نىكاھىغا ئالالماي ، ۋاقىت كۈتىدۇ . شۇنداق كۈتۈپ يۈرۈش يىللىرىدا ئۆمەرخان مۇرادىغا يېتەلمەي ۋاپات بولىدۇ ، تەختكە ئوغلى مەدەلى خان چىقىدۇ . ئارىدىن بىرنەچچە يىللار ئۆتۈپ ، ھېلىقى كېنىزەك قىز بالاغەتكە يېتىدۇ ۋە بىر ھۆسنىگە ئون ھۆسن قوشۇلۇپ ، ئاتىنىڭ بالىسى بولغان مەدەلى خانىمۇ ئۆزىگە ئاشىق قىلىدۇ . ئۆز سارىيىدا چوڭ بولغان بۇ قىزنى ياش خان ھەمىشە كۆز ئالدىدا تۇتىسىمۇ ، لېكىن··· تارىخنىڭ بىزگە خەۋەر بېرىشىگە قارىغاندا ، مەدەلى خان شۇ قىزنىڭ دەردىدە نەچچە يىللار كۆيىدۇ . چۈنكى ئۆلىمالار بۇ ياش گۈزەلنى مەدەلىگە ئانا تەرىقىسىدە ھېسابلاپ ، نىمىشقىدۇر ياش خاننىڭ ئارزۇسىغا توسقۇنلۇق قىلىدۇ : «ئاتىڭىز ، گەرچە كېنىزەكنى ئۆز نىكاھىغا ئالمىغان بولسىمۇ ، لېكىن بالاغەتكە يەتكەندە ئالىمەن ، دەپ نىيەت قىلغان . شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كېنىزەك سىزگە ئانا تەرىقىسىدە بولۇپ ، شەرىئەت رۇخسەت بەرمەيدۇ !» دېيىشىدۇ .

مەدەلى خان بۇ پەتىۋادىن كېيىن دەردىنى ئىچىگە يۇتۇشقا

مەجبۇر بولىدۇ، ئەمما يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزىنىڭ ئارزۇسىغا قارشى بولغان ئۆلىمالارنى ئاستا - ئاستا «ئىلمىي» ئىشلاردىن ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا يېڭىلىرىنى قويۇشقا باشلايدۇ، ئۆز ئارزۇسىغا زېمىن تەييارلىغاندىن كېيىن، بىرنەچچە يىلنى ئۆتكۈزۈپ، يەنە ئۆلىمالارغا شۇ توغرىسىدا پەتىۋا سوراپ مۇراجىئەت قىلىدۇ. يېقىندىلا ئاغزى ئاشقا يەتكەن يېڭى ئۆلىمالار ئۆز ۋەھىماتلىرى بولغان مەدەلى خانغا خىيانەت قىلىشمايدۇ - دە:

«‹بەنەزدى مۇژتەھىد دىنىي كىرام ئەسلىي ئېتىبار ئەقدى شەرئىيدۇر.› ئاتىڭىز مەرھۇم: ‹نىكاھلىنىمەن› دەپ ئېيتقان بولسىمۇ، ‹نىكاھلاندىم› دەپ ئېيتمىغان، بەس، ئەمىرەلمۇئمىن بۇ قىزنى ئۆز نەپسىلىرىگە ئەقدى شەرئى قىلسىلا جائىز ۋە توغرىدۇر. ۋاللاھۇ ئەلەم بىسساۋاب» دەپ پەتىۋا نامىنى ‹بىننى مۇپتى مەرھۇم›، ‹بىننى مۇدەررىس مەرھۇم›، ‹بىننى خوقەندى مەرھۇم› لەرنىڭ ھەيۋەتلىك مۆھۈرلىرى بىلەن جايلاپ بېرىشىدۇ ۋە مەدەلى خان تـوي ھـەم تـاماشىلار بىلەن مۇراد - مەقسىتىگە يېتىدۇ...

كىملەرنىڭ ۋاستىسى بىلەندۇر بۇ گۈزەل كېنىزەكنىڭ تەرىپى بۇخارا ئەمىرى — ئەمىر نەسرۇللا (باتۇر) خانغا يېتىپ، ئۇمۇ خېلىدىن بېرى ھېلىقى كېنىزەككە غايىبانە ئاشىق بولۇپ يۈرگەندى. قايسى يول بىلەن بولسىمۇ شۇ كېنىزەكنى قولغا كىرگۈزۈش نىيىتىدە باش ئاغرىتىپ، ناسۇال چېكىپ يۈرگەن باتۇر خاننىڭ قۇلىقىغا بۇ خەۋەر يېتىپ، مېڭىسىدىن ئىس چىقىپ كېتىدۇ ۋە دەرھال بۇخارانىڭ كۈچلۈك ئۆلىما، مۇپتى، قىيسا پېشۋالىرىنى ئۆز ئالدىغا چاقىرىپ، غەزەپلەنگەن ھالدا ۋەقەنى سۆزلەيدۇ ۋە ئۇلاردىن ھازىرلا بىر «پەتىۋا» تەلەپ قىلىدۇ. ئۆلىمائى كىراملارمۇ شۇ زامانلا تەرەتلىك - تەرەتسىز، مەسىلىنى ئاڭلا - ئاڭلىمايلا پەتىۋا يېزىشىدۇ:

«بىر جامائە مۆمىنلەرگە ئەمىر بولغان زاتنىڭ ۋەزىپەئى شەرئىسى شۇدۇر كىم، ئىسلامدا ئۇستىۋار تۇرغاي، ئەھكامى ئىسلامنى كاماكان ئىجرا قىلغاي. ھەربىر ئەمىر ئەركانى

ئىسلامدىن قىلچىلىك يۈز ئۆرۈسە، ئۇ ئادەم ئىسلام جامائەسى ئۈستىگە ئەمىر ئەمەس، شەرىردۇر. نەئۇزەنبىنلا ھېكىم، پەرغانە تۈركىستان مەملىكىتىنىڭ ئەلھال ئەمىرى بولغان مۇھەممەد ئەلىخان ۋالىدىنىڭ مەنكۇھەسى، يەنى ۋالىدەئى ئەينى ۋە رىزائىسىنى ئۆز ئەقىدىگە ئالىبدۇر[1]. نە ئۇزەن بىللا، نە ئۇزەن بىللا. ئايەت ۋە ئەھادىسى شەرىپە ۋە بەچە هاربي مەزھەپ ۋە بەنەزدى مۇجتەھىدى دىنى كىرام ۋە ئۆلىمائى زۇلئىھتىرام مۇتتەپەقۇن ئەلەيھى كاپىردۇر. كەزالىكە مۇشۇنداق مۇرتەتنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى ئاۋۋال دىگەر ئىسلام ئەمىرلىرىگە ۋە ئۇنىڭدىن قالسا ھەممە مۆمىنلەرگە پەرزى ئەيىندۇر!»

دەرۋەقە «خالىسانە» بۇ پەتىۋاغا ئەمىر نەسرۇللا «بىتەرەپلىك» باھا بېرىپ «دىن يولىدا خالىس بىر جىھادئەكبەر» دەپ جەمئىي قوشۇنلىرى بىلەن پەرغانە ئۈستىگە يۈرۈش قىلىدۇ.

ئەمىر نەسرۇللانىڭ بۇ «خالىسانە» جىھادى تۈركىستان خانلىقى تەرىپىدىن قانداق قارشىلىقلارغا ئۇچرىدى ۋە ئىككى تەرەپتىن قانچە باشلار كېسىلدى، ئەلۋەتتە، بۇ توغرىدا بىز سۆزلەپ ئولتۇرمايمىز. پەقەت بۇ ماجىرادىن بىزگە كېرەكلىك نۇقتا شۇ يەردىكى، نەتىجىدە مەدەلى خان زەخىم يېدى ۋە ئەمىر نەسرۇللا تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلدى. مەدەلى خانغا پەتىۋا يېزىپ بەرگەن قوقان ئۆلىمالىرىدىن بىرنەچچىلىرى جازالاندى ۋە بىرنەچچىلىرى قېچىپ قۇتۇلۇشتى، ئەمىر نەسرۇللا بولسا، پەرغانە ھۆكۈمىتىگە ئۆز ئادىمىنى قويدى، غەلىبە ـ نۇسرەت بىلەن كېنىزەكنى ئېلىپ بۇخاراغا قايتتى.

مەقسەتكە كەلسەك، مەدەلى خانغا پەتىۋا يېزىپ بېرىشكە قاتناشقان ۋە نەسرۇللا تەرىپىدىن جازالانغان ئۆلىمالارنىڭ بىرى مۇشۇ بىزنىڭ سالىھ مەخسۇمنىڭ ئاتىسى بولۇپ، جازالانغاندىن كېيىن ئۇ كۆپ ياشىيالماي ئۆلگەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئائىلىنىڭ ئىمتىياز ۋە شەرىپىمۇ تۈگىگەن. چۈنكى، بۇنىڭدىن كېيىن

---

[1] ئەمگەن ئانىسىغا ئۆيلىنىپتۇ.

تۈركىستان تەختىگە ئولتۇرغان خانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بۇخارا ئەمىرىنىڭ ھىمايىسىدىكىگە ئوخشاش بولغاچ مەدەلى خاننىڭ پەتىۋاسىغا قاتناشقان ئۆلىمالار ھەممىشە ئېتىبارسىز، خار بولۇپ قېلىشقان.

3. مەخسۇمنىڭ ئۆيلىنىشى ۋە مەكتەپدارلىقى

سالىھ مەخسۇم ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىدا يىگىرمە ياشلىق ئوقۇغۇچى ئىدى. ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئۆزىدىن بىرنەچچە ياش چوڭراق ئاكىسى مەرغىلانغا ئىمام بولۇپ، ئائىلىسى بىلەن كۆچۈپ كەتتى. سالىھ مەخسۇم ئانىسى ۋە ئون ئالتە ياشلىق نەئىمە ئىسىملىك سىڭلىسى بىلەن قوقاندا قالدى. بىرەر جايدىن كىرىم بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئائىلە كۆپ ئېغىرچىلىققا ئۇچراپ، ئاخىرىدا سالىھ مەخسۇم ئوقۇشنى تاشلاشقا، قورساق باققۇدەك بىر كەسىپ ئىزدەشكە مەجبۇر بولدى.

ئەلۋەتتە، سالىھ مەخسۇم ئېغىرراق كەسىپنى ھۆددە قىلالمايتتى، ئىمامىلىققا بولسا ساقىلى چىقمىغانلىقى ئۈچۈن يارىمايتتى. كۆپ قىيىنچىلىقلار تارتىپ، ئاخىرىدا قېرىنداش، ئۇرۇق ۋە مەھەللە ئادەملىرىنىڭ مەسلىھەتلىرى بىلەن ئۆز ئۆيىدە مەكتەپ ئاچتى، مەھەللىلەردىن بەش — ئون بالا يىغدى ۋە يەڭ تۇرۇپ مەكتەپدارلىققا (مەكتەپ ئېچىپ بالا ئوقۇتۇشقا) كىرىشتى. بىرنەچچە يىلغىچە مەكتەپ ئانچە راۋاج تاپمىدى، يەنى بالىلار ئون بەش — يىگىرمىدىن نېرىغا ئۆتمىگەچكە «پەيشەنبىلىك» ئارانلا كۈندىلىك تۇرمۇشقا يېتىپ تۇراتتى. مەخسۇم ۋە ئائىلىسىنىڭ شۇنىڭدىن باشقا كىرىم مەنبەلىرى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ھەرھالدا يەنە شۇنىڭغا قانائەت قىلىشقا مەجبۇر ئىدى.

ئوغۇل يىگىرمىگە، قىز ئون بەش ياشقا يەتتىمۇ، ئانىلارنىڭ دەردى كېلىن ۋە كۈيئوغۇل كۆرۈش بولۇپ قالىدۇ. شۇنىڭغا

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com